

Karmel 3/2007

En ny blick på Johannes av Korset

Av Iain Matthew, karmelit

Johannes av Korset vänder sig till människor som känner sig oförmögna till förändring. Vi kan i våra liv ha anat en kallelse till frihet, till helhet, till mer än vad vi är nu. Johannes uppfattade detta som en kallelse till att sträcka sig ut mot Gud. Men inom oss kan en outtalad rädsla göra förändringen omöjlig. Det är vår rädsla för att inte finna något om vi sträcker oss ut. Den fråga som anmäler sig lyder: Om jag ger mig själv, kommer Gud då att fylla mitt liv?

Hela vår varelse tvekar naturligtvis att säga ”ja” till en enkelriktad väg som kanske slutar mitt ute i ödemarken. Det är den undergrävande rädslan, och även om vi inte väljer en annan väg, kanske vi heller aldrig helhjärtat väljer denna enkelriktade. Här har Johannes av Korset något att säga som kan bli till hjälp. Han är poet, själasörjare, mystiker, men först och främst är han ett vittne om Guds inverkan i hans eget liv. Han har tagit risken och överlämnat sig på nåd och onåd, och därför kan han tala med auktoriteten hos någon som varit där. Han vittnar om en Gud som just närmar sig, för att möta, förändra och fylla oss i vårt djupaste behov.

Johannes språk är utformat för att ge resonans åt denna inverkan. Han skrev företrädesvis på vers: hans Gud är poesi och bara i ringa grad prosa. Han talade i termer som brud och brudgum – den minst inadekvata bilden för hur han förstod sin Gud att vara. På följande sidor har vi för avsikt att uppfånga ekot av denna inverkan, inte så mycket för att gå igenom Johannes skrifter som för att med deras hjälp pejla hans själ. Vi hoppas att där återfinna hans vittnesbörd om en självutgivande Gud. Kärleken förändrar människor, och Johannes vittnesmål om Guds kärlek kan kanske hjälpa oss att hysa tillit och vara modiga.

Det finns en andra punkt. En rundhänt Gud är nog bra när allt går som på räls. Men när det inte gör det, och mörkret blir allt tätare? Hur blir det när gamla välbekanta strukturer brutit samman, eller när vi känner att det gått alltför långt för att vi ens skall bry oss om att försöka? Vi lever ju ute i gränstrakter, och vissa händelser under livets gång – förluster, misslyckanden, stressituationer, synd – påminner oss om att

kaos hotar. Det är där Johannes av Korset står, på tröskeln till ovissheten, och han försäkrar oss om att det som finns där bortom inte är kaos rätt och slätt. Mörkret bär på Guds Ande som svävar över dödens vatten och har makt att frambringa en uppståndelse.

Detta är vårt andra syfte: att lyssna till Johannes när han följer konsekvenserna av sin vision av Gud ända till dessa utmarker där Gud tycks frånvarande. Det finns ett tredje syfte. Johannes erfarenhet av inverkan och av mörker utgör i sig själv ingen garanti för att våra egna liv står öppna för det gudomliga. Skriften känner endast en Väg; bara om Johannes ord talar till oss om Jesus kan de göra anspråk på allmän giltighet.

När vi pejlar Johannes själ är det Kristus vi söker. Vårt hopp är att vi skall finna Kristus där, i färd med att ge världsalltet dess gestalt. Johannes ser i själva verket världen utspänd mellan fredag och söndag – en död och uppståndelse där alla har ett hem. I vårt mörker är det Jesu mörker han finner, och vad som genljuder i honom är påskens kraft. Johannes erfarenhet av Jesus – som en gång sattes fast och som nu blivit fri – borde inge oss mod när vi försöker tro på möjligheten till förändring.

Johannes av Korset har kallats ”en av världens stora förenklare”. När vi en gång pejlat Guds inverkan på hans själ, en inverkan som tydligast visar sig i hans *Levande kärleksläga*, börjar bitarna snart falla på plats. Hans vittnesbörd om en aktiv Gud, som har för avsikt att släppa ifrån sig själv som gåva till människan, tillåter oss att se på resten av hans verk på samma sätt som han. Man kan liksom se nerför en majestätisk trädflankerad aveny i stället för på en livligt trafikerad korsning mitt i ett virrvarr av gator. Färden verkar vara mödan värd – och dessutom möjlig. ”Om själen söker Gud, söker hennes Älskade henne mycket mer.”¹ Detta är vårt faktum, och det kräver en grundlig revidering av uppfattningen om vår egen roll.

Står vi strandade och utsvultna måste någon, försedd med de sista dropparna dricksvatten, skickas i väg in i det okända för att söka mat, och genom att hacka sig fram genom djungelvegetationen hoppas ta sig fram till någonting någonstans. Men så hörs oväsendet från en helikopter och räddningen är nära. Det förändrar allting. Det enda som nu behövs är lite plats, så att det som kommer kan komma. Det är det revideringen handlar om. För Johannes är Gud en Gud som närmar sig, och vår främsta uppgift blir då inte att konstruera någonting utan att ta emot. Nyckelordet blir

---

¹ *Levande kärleksläga* (LK) 3,28.

inte "prestation" utan "utrymme". Lämna utrymme åt Gud för att kunna ta emot.² Att detta är Johannes syn på den kristna uppgiften får vi kanske behandla lite mer ingående.

Johannes använder två slags bilder för att skildra vår roll. Det första slaget innebär ett allvarligt bemödande att uppnå någonting. Att bestiga ett berg... Strax efter sin flykt, och före de mer arbetsfyllda åren i Baeza och Granada, tillbringade Johannes några månader i trakten vid foten av Segura-bergen. Hans apostolat innefattade en tur varje vecka på 8-10 kilometer över ett bergsparti till systrarna i Beas. Om man nu vill färdas samma sträcka, kan man följa en vindlande rutt som tar timmar och lämnar en varm och något irriterad. Tydligt finns det en stig som är mer direkt.

Johannes skulle förmodligen ha satt sig i sinnet att finna och ta just den. För att ge systrarna något att leva på under hans frånvaro, skrev Johannes kort för var och en av dem. Ett som han gav en betydande spridning (han gjorde uppskattningsvis ett sextiotal kopior) var en skiss av ett berg med breda stigar som inte leder någonstans och en smal stig som går direkt till toppen (Lägg till knastret från sand och sten, och vi är med honom på vandringen till Beas.) På stigen i mitten står ordet *nada* – "intet". Det återkommer hela vägen upp – *nada, nada, nada, nada, nada, nada*, och på det vida, rymliga, solbelysta krönet: *nada*. "Här finns ingen väg, ty för den rättfärdige finns ingen lag, ty han är sin egen lag." Detta "intet" utvecklas vidare i de längre skrifterna.

För att uppnå att njuta av allt, önska att ingenting njuta.

För att uppnå att äga allt, önska att ingenting äga.

För att uppnå att vara allt, önska att ingenting vara...

För att uppnå det du inte vet, måste du gå den väg där du inte vet...

För att uppnå det du inte är, måste du gå den väg där du inte är.³

Detta är alltså *en* bild av framsteg: bestigning. Bilden är krävande, radikal, alltomfattande. Här kommer vi tätt inpå evangeliernas Jesus, som begär allt och tydligen anser sig vara värd det priset. Vi kommer också nära själva substansen i kärleken, som, förutsatt att dess dynamik inte hejdas, drivs mot det totala. Samtidigt är det viktigt med en rätt förståelse av detta "intet". Här följer några utsagor som *inte* härrör ur det: "Att göra framsteg som kristen innebär att försaka allt som skänker glädje." Naturligtvis inte. "Att göra framsteg som kristen innebär att sträva efter fullkomlighet." Inte riktigt det heller, även om Johannes kan uttrycka sig i de vändningarna.

---

² Jfr LK 2,27; *Bestigningen av Berget Karmel* (BK) I, 5,2.

³ BK I, 13,11.

Bortser man från det faktum att Johannes inriktar sig på att öppna en väg till glädje, och att han inte prioriterar självförverkligande (fullkomlighet) utan en relation (förening), skulle en syn på den andliga resan utifrån ovannämnda perspektiv lätt inge oss uppfattningen att kristendomen är ytterligare en elitföreställning, som genom att upphöja primadonnan låter det stora flertalet förstå att det är lönlöst att ens komma till antagningsproven. Om Gud är så långt borta, och det hela är så tufft, är det bättre att låta evangeliets krav, och även dess löften, försvinna in i skuggan.

Vi försöker igen: "Att göra framsteg som kristen betyder att söka den som ger mitt liv glädje, som verkar tro på mig, som gör att jag kommer till liv. När jag är tillsammans med honom är varje ögonblick en upptäckt, och att vara utan honom är som att dö." Detta är, delvis, vad Johannes säger. Det är därför han skriver, i första hand poesi, och varför hans dikter omhuldar bilden av sökandet hos någon som älskar. Älskade – du sårade mig – jag gick ut – du var borta.

Om framsteg är en bestigning, så är det inte den muskelstarke kristnes ensamma möda. Johannes ger sig iväg full av iver eftersom den Andre har "sårat" honom, och det hädanefter bara finns en enda sak att ägna sig åt. Bestigning, den förälskades sökande – bägge uttrycken hör till samma familj av bilder, där tyngdpunkten ligger vid att människan tar stegen fram mot mötet.

Ett annat slags bilder är emellertid primära. Vi har redan stött på dem i symbolen "lågan". I det fallet är det lågan som tränger in, och den huvudsakliga aktiviteten utförs inte av oss utan av den Andre, "hennes Brudgums Ande".⁴ I *Levande kärlekslåga* är inträdet obehindrat och vitglödande. Tidigare, enligt Johannes skildring av processen, kändes närmandet mer aggressivt – som eld när den bränner sig in i trä och först får det att fräsa och ånga, svartna och knastra, tills träet självt blir till eld.⁵ Men vare sig lågan renar eller förhärligar, är det samma "kärlekseld" som närmar sig och tränger in.⁶

Detta tema återkommer ständigt: solljus som lyser, ögon som skådar, en mor som matar, vatten som flödar – bilder av en Gud som tar initiativ och som tränger in. I denna familj av bilder ligger tyngdpunkten inte på att vi banar oss en väg, utan på att vi ser till att hålla oss ur vägen. Framsteg mäts då mindre efter hur mycket mark vi erövrar och mer efter hur stort manöverutrymme Gud tillåts förfoga över. "Utrymme",

---

⁴ LK 1,3.

⁵ LK Prolog, 3; 1, 3-4. 23. 33.

⁶ LK 1,19.

”tomrum” är nyckelord, eller, som Johannes kallar det, *nada*.

Det är detta som får en människa upp på berget. Det måste vara så. Om Johannes författarskap springer fram under påverkan av en invaderande Gud, slösaktigt frikostig med att ge sig själv ”överallt där han finner öppenhet”⁷, borde den enda meningsfulla askesen vara av det slag som röjer mark i förberedelse för Guds inströmmande. Allt som Johannes har att säga om vår insats måste tolkas i detta ljus.

I ett brev till kommuniteten i Beas talar Johannes om den som ”inte håller sig i den tomhet som behövs för att Gud skall kunna uppfylla honom med sin outsägliga glädje. Och på samma sätt som han närmar sig Gud, lämnar han honom, ty hans händer är nedtyngda av annat och kan därför inte ta emot det som Gud ville ge honom. Må Gud befria oss från dessa dåliga bördor, som står i vägen för en så ljuvlig och härlig frihet!”⁸ Tomma och kupade händer för att kunna ta emot det som Gud ger; detta är naturligtvis avhängigt av Johannes första ord om en Gud som ger sig själv.

Annars skulle utrymmet bara lämna oss med utrymme. *Nada* skulle vara ett sorgligt ord om det bara stod för sig självt. I stället är det välsignat eftersom det alltid förkunnar närvaron av ett ”allt” som skänks i dess ställe. I Johannes skiss av berget är krönet följaktligen också en vidsträckt rymd – ”och även på berget intet” – eftersom det rymmer en total Närvaro: ”På detta berg bor allenast Guds ära och härlighet”.

Ett stycke ur *Kärlekslågan* fångar in meningen. Liksom tusen år för Gud är som en enda dag (Ps 90:4) och ”alla folk är som intet för honom” (Jes 40:17), så är alla ting ett intet för själen ”och hon är i sina ögon själv ett intet. Hennes Gud, bara han, är allt för henne.”⁹ Denna tomhet är evangelium och inte lag, poesi och inte prosa. Det är välkommandet av en Gud som kommer in för att fylla. Sådan är Johannes vision, och den får en ögonblicklig konsekvens. Den avgörande frågan är inte: ”Vad måste jag åstadkomma?” utan: ”Vad står i vägen för honom?”

[Utdrag ur boken ”Gud berör och förvandlar” med tillstånd av förlaget Hodder & Stoughton, London.]

---

⁷ LK 1,15.

⁸ Brev 7, 18/11 1586.

⁹ LK 1,32.